
Zagrebačko traganje za Marxom

(*Karl Marx: zbornik radova povodom dvjestote obljetnice rođenja,*
Naklada Breza, Zagreb, 2018)

Jedini dokaz vrijednosti ma kojeg prolaznog ljudskog rada, bavljenja i bivanja jeste vrijeme, stoga i ovaj skup autora čiji će se radovi izložiti na narednim stranicama predstavlja svjedočanstvo o vrijednosti čovjeka – filozofa rođena prije 200 godina – Karla Marxa. Priča o Marxu je stoga i priča o vremenu koje treba uzeti kao jedinu validnu instancu sveukupne zbilje – budući da se Marxa vrlo često tumačilo i dovodilo u vezu kao ideologa nekih od najzloglasnijih totalitarnističkih režima, ovaj zbornik radova predstavlja volju mislioca da jednog drugog mislioca na njegov rođendan protumače u duhu znanosti i objektivne percepcije njegovih ideja van svih sistema i loših politika. Zbornik radova u sebi sadrži niz radova različitih tema izvedenih iz Marxove bogate misli od ekonomije, politike, tehnike, feminizma, religije, rada, umjetnosti i ideologije.

Prikaz radova bit će rađen hronološki, onako kako su oni posloženi u zborniku, trudeći se pri tome da se iznese osnovna ideja i problem rada, glavna/e teza/e i argumentovanje na tu tezu/e, kao i to da svaki od radova bude jednako zastupljen u tekstu koji slijedi.

Rade Kalanj – Marx i problem utopije. Rad problematizira Marxov odnos spram utopije, kao i uticaj njegova mišljenja na aktuelnu povijesnu zbilju. Pitanje Marxova odnosa prema utopiji i utopistima predmet je brojnih teoretskih kontroverzi, komentara i analiza. Razlog tome autor

ovog rada navodi samu marksističku tradiciju, odnosno onaj njen dio koji je na sebe preuzeo doktrinarne i ideološke zadaće kao funkciju socijalnih i političkih pokreta antikapitalističke vokacije. Padom komunističkih režima otvara se prostor za reinterpretaciju Marxa lišenu dogmatizma komunizma. Taj novostvoreni prostor, prema navodima autora, predstavlja zapravo mogućnost znanstvenog pristupa Marxu, budući da je i Marx nastajo pozitivno prevladati „utopijski mement“ što omogućava izgradnju znanstvene teorije – koja omogućuje oblikovanje što je moguće pouzdanijih instrumenata ljudske intervencije u povijesti kako bi se konkretno ozbiljio svijet bez eksploatacije.

Lino Veljak – Kritika političke ekonomije kao ontologija društvenog bitka. Središnji moment Marxova mišljenja je kritika političke ekonomije, a ona se interpretira kao kritička ontologija društvenog bitka. Rad tematizira razvoj te kritike od Manuskipata do Kapitala, kao i historijske pretpostavke na kojima će Marx razviti svoju kritiku. Rad se kao što je Marx svoju kritiku zasnovao, potkrepljuje argumentima optimistički nastrojenih utemeljitelja klasične ekonomijske znanosti, Smitha i Ricarda, ali i na kritičkoj recepciji Hegelove filozofije. Osnovna intencija i Grundrissea i Kapitala jeste kritika političke ekonomije, a ta zamisao se temelji na uvidu u to da današnji ljudi nisu pravu ljudi kao ni da suvremeno društvo nije istinska ljudska zajednica. Odatle oni kao takvi – samootuđeni se

jedni prema drugima, i spram prirode odnose nehumano, te ih se može identificirati kao ekonomijske životinje. Namjera dakle Marxove kritike političke ekonomije jeste da pokaže da zatečeno stanje ljudska vječna sudbina – budući da oni posjeduju autentičnu mogućnost postajnja istinskim ljudima.

Žarko Paić – Marx i tehnosfera: **od aksiomatičke moći do eksperimenta slobode**. Rad se bavi problematiziranjem pitanja o mogućnostima i granicama „suvremenosti“, te dovodi Marxovo mišljenje u konfrontaciju sa današnjom zbiljom, odnosno tehnosferom ili kibernetičkim sistemom upravljanja i proizvodnje „umjetnog života“ (*A-life*). Tekst se na pitanje o tome šta ostaje od Marxova mišljenja danas i o mogućnostima prevladavanja kapitalizma poziva na argumente Axelosa, Sutlića i Deleuza. Marx je u kritici kapitalizma u spisu *Osnovne crte političke ekonomije* pretkazao kraj fizičkog rada, dolaskom „doba automacije“ završava ljudski rad koji je oblikovao ljudsku povijest.

Katarina Peović Vuković – **Marx, znanost i tehnologija**. Rad Katarine Peović Vuković problematizuje odnos Karla Marxa spram tehnologije i znanosti. Autorica na tragu Marxa dovodi u usku vezu moderno građansko društvo sa znanstveno-tehnološkim otkrićima, stavljajući naglasak da svaki stupanj napretka zapravo prati i određuje sam politički poredak. Na tragu rečenog ispituje se odnos znanosti i tehnologije, kao i uticaj tehnologije na samu ekonomiju (koja predstavlja fundament materijalne zbilje) i društvene odnose. Iako povijest kapitalizma predstavlja i povijest otkrića i tehnološkog napretka – sam tehnološki napredak ne osobađa radnika od rada, te se autorica rada referira na suvremene marskiste, ponajviše na Cockshotta, gajeći nadu da će razvoj novih informacijskih tehnologija omogućiti direktnu tranziciju prema komunističkom načinu proizvodnje, koji će omogućiti ukidanje klasnih razlika, te time omogućiti i nov tehničke i humanističke napretke.

Marko Kos – **Marx i mašina: razmatranja pojma tehnologije i tehnike**. Rad ukazuje na mogućnost dvoznačnosti pojma tehnologije i tehnike u filozofskom opusu Karla Marxa. To prema ri-

ječima autora nije samo pokušaj jezičkog distingviranja navedenih pojmova, nego ima za cilj ispitati mogućnost govora o teoriji tehnike (odnosno filozofije tehnologije) kod Karla Marxa. Autor u svome radu prati genezu Marxova interesa za tehnologiju, te naglašava da na formiranje njegovih stavova ponajviše uticao Justus von Liebig, pored prethodno navedenih Poppea i Beckmanna. U nastavku se autor referira na suvremena djela koja nastoje ukazati na distinkciju pojmova tehnologije i tehnike, te utvrđuje da model promišljanja ekonomskih kretanja na osnovu Marxove političke ekonomije, je moguće primijeniti i na jednoj sistematskoj analizi pojma tehnologije, te bi to pridonijelo fundiranju jedne „nove“ filozofske discipline – filozofije tehnologije.

Ankica Čakardić – **Marx i teorija socijalne reprodukcije**. Autorica se u ovome radu bavi analizom odnosa opresije i eksploatacije, te naglašava da takva analiza bez ikakve sumnje mora biti započeta sa Karlom Marxom. Budući da nijedno njegovo djelo zasebno nije posvećeno navedenoj problematici, ipak se razmatranja o problemu odnosa opresije i eksploatacije dadu iščitavati iz *Kapitala*, te po riječima autorice, *Grundrissa*. U radu se iznosi Marxova analiza cjelokupnog procesa reprodukcije kapitala, te osnovna polazišta teorije socijalne reprodukcije. Teorija socijalne reprodukcije biva objašnjavana iz okvira tri historijske izvedenice teorije socijalne reprodukcije, i to a) socijalistički feminizam – rana teorija socijalne reprodukcije; b) autonomistički feminizam – teorija socijalne reprodukcije 70-ih; c) unitarna teorija socijalne reprodukcije.

Petra Kurtović – **Zašto feminizam mora biti marksistički?** Rad nastoji iznijeti tezu da pitanje opresije žene/a i načini njihova oslobođenja od patrijarhata i ujedno kapitalizma kao svoje polazište moraju imati marksistički feminizam, te samo sa takvog polazišta biva moguć govor o mogućnostima emancipacije žene. Autorica rod karakteriše kao društveni konstrukt, te on biva usko vezan sa klasom – te se odatle i rod mora razmatrati u vezi sa radom. Budući da se problem roda nije sistematski obrađivan u filozofiji Karla Marxa, na način da se time eksplicitno bavi samo jedan njegov spis ili djelo, navedena pro-

blematika u ovom radu iščitavana je iz da tako kažemo Marxova sistema, ili kako navodi autorica njegova projekta – kojemu je cilj generalna ljudska emancipacija – svođenje čovjekova svijeta na samog čovjeka, a samo po sebi biva jasnim da je takva emancipacija nije moguća bez emancipacije i žena.

Željko Pavić – Marxova rana kritika religije. U radu se iznosi Marxova rana kritika religije, a Marxova kritika se ustremkuje spram njenog ideološkog, filozofijskog i ekonomskog aspekta – u kojima ona biva interpretirana kao iskrivljena svijest. Ona odatle ima posljedicu otuđenja čovjeka, a ona sama se ozbiljuje kao ozbiljenje ne-uma. Autor odatle jasno pocrtava Marxov zahtjev da svijet postane filozofijskim, a filozofija svjetovnom – što predstavlja dvostruki zahtjev za izokretanjem i svijeta i filozofije. Stoga oslobođanje čovjeka od religije za Marxa je oslobođanje uma od njegova ne-umnog oblika, postavljajući zadatak pred čovjek da on sebi treba postati najsvetijim, a njegovo najviše božanstvo jeste njegova samosvijest. U tom izmjenjenom stanju nije potreban ateizam, budući da bi činjenjem filozofije svjetovnom, a svijeta filozofijskim religija u takvom društvu morala odumrijeti sama od sebe.

Ivan Markešić – Je li Karl Marx uistinu bio ateist? Rad se bavi Marxovim određenjem religije, te iznosi jednu zanimljivu upitnu tezu koju treba ispitati ili ako ne to onda barem dovesti u pitanje općeprihvaćeni sud: da li je Karl Marx uistinu bio ateist? Naime, općeprihvaćena teza o Marxu kao ateistu na osnovu stava o religiji kao opijumu naroda, prema mišljenju autora, i ne znači da je on samim time bio i ateist. Marxova kritičke riječi upućene religiji nisu bile izraz neprijateljstva spram *običnih ljudi-vjernika*, nego su one ustremljene na ono vjerovanje koje onemogućava te ljude da sagledaju stanje u kojem su se našli. Dokaz svome pitanju autor navodi i činjenicu da se Marx nikada nije bavio izvođenjima dokaza o božijoj opstojnosti, da bi na osnovu njih dokazao njegovo nepostojanje, njegova stvarna kritika religije ide samo u pravcu kritike religije kao iskrivljene svijesti.

Gracijano Kalebić – Komunistički manifest i kršćanska ljevica danas. U ovome radu autor pro-

matra odnose kršćanske ljevice i komunističkog manifesta, počevši od samog objašnjenja pojma kršćanske ljevice iznoseći dva standardizovana stava i shvatanja tog pojma. Naime, ona sa jedne strane predstavlja izdaju službenog nauka crkve, dok su drugi smatrali da je ljevica u svome svjetonazorskom smislu materijalistička, a religija sa druge strane reakcionarna tvorevina koja ima za cilj održavanje postojećih vladajućih klasa. Propituje se dakle mogućnost dolaska na istu ravan i pomirenja dvaju historijski gledano suprotna stajališta. Ono što im je zajedničko jeste obaveza i briga spram čovjeka i društva, te tu autor vidi mogućnost jednog spasenja od kapitalističkog postvarenja čovjeka, ali i Boga – te u sljeđenju revolucionarne preobrazbe postojećega stanja kako o tome govore Evanđelje i Manifest.

Damir Hršak – Otuđenje rada iz Marxove i kršćanske perspektive. Rad Damira Hršaka iznosi shvatanja i određenja otuđenog rada i to iz dva suprotna epistemološka stajališta, sa jedne strane autor se vodi argumentima Karla Marxa, a drugi dio argumentovanja svoj izvor ima u kršćanskom nauku katoličke crkve – te se ta dva učenja nastoje dovesti na čistac odakle se čitaju jasne i slične poruke brige za čovjeka i njegov rad. Počevši od definicije rada, autor dolazi do pojma otuđenog rada koji prema stavovima crkve predstavlja grijeh, a iz marksističke perspektive nepravdu – dolazi se do zaključka da u oba slučaja je zapravo govor o opresiji radnika od strane kapitaliste. U tome biva moguć govor o zajedničkom praktičnom djelovanju – o uspostavi društva jednakih mogućnosti za sve ljude – što je tvrdi autor zajednički cilj i marksista i kršćana.

Matko Meštrović – Dalje od Marxa?! Rad ispituje vezu između Marxovih pojmova *robne proizvodnje* i *udruženog rada* na osnovu argumenata iznesenih u knjizi Daga Strpića *Robna proizvodnja i udruženi rad u Marxovoj kritici političke ekonomije*. Autor postavlja pitanje o misiji i vrijednosti Dageove knjige, te koja je naša pozicija spram Marxovih shvaćanja navednih pojmova. Razjašnjavanje ovih pojmova počinje spoznajom o tome da je relacija među njima u potpunoj konfuziji, te za njih Strpić u uvodu svoje knji-

ge kaže da se o jednome od tih pojmova pisalo mnogo i zna se da se zna još uvijek malo, a o drugome se pisalo malo i regionalno skućeno, a vjeruje se da se zna sve.

Maroje Višić – Poimanje otuđenja u ranim radovima Marxa. Predmet bavljenja ovog rada jeste određenje pojma otuđenja u filozofiji Karla Marxa, te se poseban naglasak na analizu tog pojma stavlja na njegove rane radove, odakle autor argumentovano iznosi mogućnost prevladavanja otuđenja. Analitičkim uvidom u kapitalistički način proizvodnje u Ekonomsko-filozofskim rukopisima, Marx razlikuje četiri otuđenja: otuđenje od predmeta, samootuđenje, otuđenje od roda i otuđenje od drugog ćovjeka. Navedene forme otuđenja karakteristićne su za kapitalistićki način proizvodnje, odnosno oni se javljaju u uvjetima privatnog vlasništva. Odatle se nameće i zaključak da je dokidanje privatnog vlasništvo uslov za prevladavanje navedenih oblika otuđenja, što u konaćnici daje za rezultat povrat ćovjeka njegovoj istinskoj suštini.

Heda Festini – K. Marx: prirodna povijest (ekologija). U radu se iznose temeljne odrednice Marxova određenja odnosa ćovjeka i prirode. Taj odnos Marx je smatrao prirodnom poviješću, jedan metabolićki odnos u kome se ćovjek aktivno odnosi prema prirodi uz pomoć oruđa kao neorganskog tijela, a poveznica ćovjeka i prirode jeste ćovjekov rad. S tim u vezi autorica rada postavlja aktuelna (ekološka) pitanja odnosa ćovjeka spram prirode, te na tragu Marxova mišljenja argumentovano zahtijeva da se svaki odnos ćovjeka i njegove tehnologije (rada) sa jedne strane i prirode sa druge, treba kloniti svakog vida ekstremizma, te da treba aristotelijanski iznaći središnji put koji neće insistirati na dvjema krajnostima. Te dvije krajnosti jesu potpuno eliminiranje tehnologija kao prva opcija, i druga, prepuštanje potpunom tehnologizmu koji kao rješenje trenutnih ekoloških pitanja vidi u težnji

ka formiranju transhumanizma. Autorica smatra da je takav vid hipertehnologizma u suprotnosti sa ekologijom, ali i sa samim Marxom, te zaključuje da je osnovni zadatak tehnologije jeste poboljšavanje prirodnog okoliša i ljudskih životnih uslova, stoga nam zaključno transhumanizam nije potreban, za to takvo nešto nam je dovoljan i humanizam, koji izvire iz odgovarajućih odnosa između ljudskih potreba i tehnologija.

Antonio Grgić – Fetiški karakter umjetnićkog djela i njegova tajna. Rad dovodi u vezu umjetnićko djelo i fetiš kao jednu skladnu i nerazlućivu vezu od samog početka ljudske povijesti. Autor naglašava na relaciju između Marxova poimanja pojma fetiša i suvremenog umjetnićkog djela. Naslanjajući se na Badiua i ideju o novom revolucionarnom subjektu umjetnosti i na tezu da je Istina umjetnićka procedura pokrenuta događajem, performansom se otkriva strategija fetišizma kao zarobljavanja urođene ljudske težnje za emancipacijom. Na taj način i uzimanje bilo kojeg partikularnog umjetnićkog djela kao Istine jeste jedna vrsta fetišizma.

Goran Sunjalko – „Živjeti umjetnićki“ ili umjetnićki protiv estetike. Rad problematizuje Marxov odnos prema umjetnosti i estetici, te se na na praxisu kao teoriji ogleđa mogućnost Marxova razumijevanja svijeta kao umjetnićkog produkta. Odatle proizlazi i osnovna teza ovog rada koja tvrdi da je umjetnost za Marxa onaj osamostaljeni dio mišljenja nesvodiv na praksu. Autor interpretirajući Grgića tvrdi da u Marxa nema estetike, te se postavlja pitanje koja je i kakva je to umjetnost koju estetika ne bi zahvaćala? Na osnovu Hegelova stava da je umjetnost nešto prošlo postaje osnova Marxove kritike estetike i favoriziranja umjetnosti (živjeti umjetnićki). Takav Hegelov stav za Marxa predstavlja signal da umjetnost predstavlja emancipacijsku i oslobodavajuću snagu u oslobođenju ćovjeka.

Senad Arnaut